

گزارشی از

نخستین سمینار بررسی مسایل مطبوعات ایران

مطبوعات و... از مهمترین عواملی بود که در این بررسی باید مورد توجه قرار می گرفت. دوازده سرفصل موضوعی از سوی شورای برگزارکننده سمینار برای ارائه مقالهها تعیین شد که شامل این موارد بود:

- ۱) استقلال حرفه‌ای روزنامه‌نگاران، شامل: تشکیلات صنفی، مقررات شغلی و سایر مسایل حرفه‌ای روزنامه‌نگاران.
- ۲) وضعیت نیروی متخصص مطبوعات و آموزش روزنامه‌نگاران: پیشینه آموزش روزنامه‌نگاری در ایران، وضعیت موجود (دوره‌های دانشگاهی و حین خدمت)، کاستیها و مسایل آن.
- ۳) فضای مطلوب برای آزادی مطبوعات: عوامل موثر در خودسانسوری و آزادی مطبوعات، تنگناها و راه‌حلها.
- ۴) مطبوعات و حاکمیت قانون: سیر تحول و بررسی تطبیقی قانونهای مطبوعاتی، نارساییها و نیازها.
- ۵) مطبوعات، حکومت و مقتضیات استقلال و امنیت ملی: بررسی تاریخی و تطبیقی، اصول کلی.
- ۶) محتوای مطبوعات: بررسی مندرجات مطبوعات و انطباق آن با واقعیتها و نیازهای اجتماعی.
- ۷) مطبوعات و مخاطبان: خصوصیات اجتماعی، فرهنگی و نیازها و خواسته‌های آنها.

مطبوعات کشورمان، در مجموعه پرشتاب ارتباطات جهانی مطرح شد. مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌های معاونت امور مطبوعاتی و تبلیغاتی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی با همکاری گروه آموزشی علوم ارتباطات اجتماعی زمینه تشکیل این سمینار را با هدفهای زیر فراهم کرد: کسب دیدگاههای مختلف درباره مسایل مطبوعات، ایجاد زمینه‌های تفکر برای شناخت نقاط قوت و ضعف مطبوعات، دستیابی به اطلاعات مورد نیاز و نگرشی عمومی برای تعیین اولویتهای تحقیقاتی و کمک به برنامه‌ریزی و تدوین سیاستگذاریهای صحیح در مورد آینده مطبوعات.

به اعتقاد برگزارکنندگان سمینار فقدان نیروی متخصص، ضعف بنیة علمی و آموزشی و کم‌توجهی به هویت و استقلال حرفه‌ای، کمبودها و ناهماهنگیهای موجود در جنبه‌های قانونی، عدم آشنایی دقیق با آثار اجتماعی ارتباطات، فقدان ارزیابی صحیح از مخاطبان و سطح نیازها و خواسته‌های آنها، عدم تبیین درست نقش و منزلت و مسئولیت روزنامه‌نگاران و نویسندگان

آمده بودند تا بگویند که تدوین «نظام مطبوعاتی» کاری است ضروری. حضور داشتند تا تأکید کنند که «استقلال حرفه‌ای روزنامه‌نگاران» از ابتدایی‌ترین نیازهای روزنامه‌نگاری است. بودند تا با توسل به واقعیتهای تلخ آماری، بر این امر مسلم صحه بگذارند که تأمین امنیت شغلی روزنامه‌نگاران و ضرورت تشکیلات صنفی امری حیاتی است. از این گوشه و آن گوشه آمده بودند تا از مبانی حقوق استقلال حرفه‌ای روزنامه‌نگاری، از سیر تحول مطبوعات در ایران، فضای مطلوب برای آزادی مطبوعات، پدیدة سانسور و خودسانسوری، شناخت جایگاه ژورنالیسم کنونی، حاکمیت قانون، رسالت روزنامه از دید مخاطبان، مجله‌های علمی، مطبوعات تخصصی، زبان ارتباطی مطبوعات، ضرورت گسترش و تعمیق آموزش روزنامه‌نگاری، بررسی وضع مدیریت در مطبوعات، بانک اطلاعات و بسیاری از موضوعات و معضلات مطبوعات بگویند و گفتند. و این مفاهیم همه در واژه‌هایی بیان شد که طی دو روز «سمینار بررسی مسایل، مطبوعات ایران» - ششم و هفتم اسفندماه ۶۹ - در فضایی مطبوعاتی، هتل استقلال را به تریبون مطبوعاتیها و صاحب‌نظران وسایل ارتباط جمعی تبدیل کرد.

نمی‌توان گفت که همه مطبوعاتیها بودند و از همه چیز سخن رفت و همه چیز خوب و به جا بود. اما می‌توان گفت که نخستین گام بود که باید برداشته می‌شد. همصدا می‌شویم با دکتر معتمدزاد (دبیر سمینار) که در لحظات پایانی سمینار خطاب به حاضران گفت: «باتوجه به این همه لطف شما که در جلسه آخر هم حضور دارید، تکرار می‌کنم که این گام نخست بود. در این گام نخست دست‌ما را بگیرید و جلو بپرید.»

ضرورت تشکیل نخستین سمینار بررسی مسایل مطبوعات ایران در بستر توسعه‌نیافتگی

۸) نقش مطبوعات در توسعه ملی، استفاده از مطبوعات در پیشرفت برنامه‌های توسعه اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی.

۹) مطبوعات و تهاجم فرهنگی و ارتباطی: شناخت ابعاد و آثار فرهنگی و ارتباطی، آسیب‌پذیریها و اهمیت و حساسیت نقش مطبوعات در این رویارویی.

۱۰) وضعیت مالکیت، اقتصاد و مدیریت مطبوعات کشور: مسایل مالی، فنی، تدارکاتی و مسایل مربوط به آگهیها، مالکیت و مدیریت مطبوعات کشور.

۱۱) سازمانهای مرتبط، با فعالیت مطبوعات: خبرگزاریها، نقش روابط عمومیها، موسسه‌های تبلیغات بازرگانی، مراکز و سیستمهای اطلاع‌رسانی، چاپخانهها، مؤسسه‌های توزیع جراید و غیره در عملکرد مطبوعات.

۱۲) بانک اطلاعات و اسناد و رسانهها: ضرورت و نیاز، نوع و گستره اطلاعات.

● بررسی مقاله‌های ارائه شده

از مجموع ۲۶ مقاله ارائه شده به سمینار، چهار مقاله، به استقلال حرفه‌ای روزنامه نگاران، چهار مقاله به نقش مطبوعات در توسعه ملی، سه مقاله به فضای مطلوب برای آزادی مطبوعات، سه مقاله به مطبوعات و تهاجم فرهنگی و ارتباطی، سه مقاله به بانک اطلاعات. دو مقاله به مطبوعات و حاکمیت قانون (تنها یک مقاله خوانده شد) و دو مقاله، به محتوای مطبوعات اختصاص داشت و در سرفصلهای مقتضیات امنیت ملی، مطبوعات و مخاطبان، وضعیت نیروی متخصص مطبوعات و آموزش روزنامه‌نگاری. بررسی وضع مدیریت در مطبوعات و سازمانهای مرتبط با فعالیت مطبوعات، تنها یک مقاله ارائه شد، آمار نشان می‌دهد که در بعضی زمینه‌ها که از اهمیت خاصی برخوردار است، مطلب کافی به سمینار ارائه نشده است. به عنوان مثال می‌توان به سرفصل «مطبوعات و مخاطبان» اشاره کرد که تنها یک مقاله در این زمینه به سمینار ارائه گردید. در بعضی زمینه‌ها نیز به نظر می‌رسد که به علت نبودن مقاله‌های قوی و کافی، مطالب ضعیفی برگزیده شد.

● افتتاحیه

دکتر کاظم معتمدنژاد- عضو شورای برگزارکننده- در سخنان روز افتتاحیه سمینار با اشاره به سابقه روزنامه‌نگاری در ایران به عنوان یک نهاد تبلیغی، گفت: «امروز دیدگاههای ما باید دیدگاههای انتقادگرانه، واقع‌بینانه و انقلابی باشد و ما نمی‌توانیم به طور ناخودآگاه از جریانهای مسلط دنیا تبعیت کنیم. ما باید با سلطه فرهنگی شرکت‌های چندملیتی مقابله کنیم.»

دکتر معتمدنژاد همچنین اشاره کرد که وجود قوانین، تقویت تشکیلات صنفی، تأمین استقلال حرفه‌ای روزنامه‌نگاران و تربیت تخصصی از اهم مسائلی است که باید به آن توجه کرد و یک روزنامه‌نگار مسئول زمانی می‌تواند در جهت ایده‌آلها حرکت کند که از تربیت تخصصی هم برخوردار باشد.

حجت‌الاسلام والمسلمین محمد خاتمی وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی نیز در بخشی از سخنان خود گفت: «باید تلاش این باشد که مردم ما به عنوان پایه اصلی اسلام رشد پیدا کنند و رشد مردم این است که هم به وظایف خود در نظام جدید آشنا شوند و هم به حقوق خودشان. و وسایل ارتباط جمعی باید مردم را با این حقوق و وظایف آشنا سازند.»

حجت‌الاسلام خاتمی همچنین گفت: «ما باید سعی کنیم جامعه به چنان رشدی برسد که در میدان معارضة، قدرت ایستادگی داشته باشد. به نام اسلام و انقلاب نمی‌شود اندیشه را سرکوب کرد. این کار یعنی تبدیل اندیشه به یک جریان درگیری.»

محسن امین‌زاده معاون امور مطبوعاتی و تبلیغاتی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی نیز با ارائه گزارشی از مشکلات و دورنمای توسعه مطبوعات ایران، گفت: «نشریات ما- به جز چند استثنا- هنوز جوابگوی نیازهای فکری و فرهنگی جامعه ما نیستند و هنوز نتوانستیم به سنت حسنة مطبوعات سیاسی صریح و روشن، اما معقول، دست یابیم.»

او همچنین از مسئولان سیاسی، فرهنگی و قضایی کشور خواست تا محدوددهای واقعی فعالیت مطبوعاتی را بر اساس قانون مطبوعات روشن سازند تا راه بر اعمال سلیقه‌های شخصی بسته شود و دست مسئولان اجرایی برای عمل براساس عدالت باز باشد.

محسن امین‌زاده طی سخنان خود با استناد به آمار در رابطه با توسعه کمی مطبوعات گفت: «بررسی جهت‌گیریهای رشد مطبوعات در فاصله سالهای ۱۳۶۷ تا ۱۳۶۹ از حیث ترتیب انتشار نشان می‌دهد که نشریاتی که در فاصله زمانی دو ماه یک، یکبار و بیشتر منتشر می‌شوند، از ۳۳ عنوان در سال ۱۳۶۷ به ۸۳ عنوان در سال ۱۳۶۹ افزایش یافته و با ۱۵۱ درصد افزایش، بیشترین رشد را داشته است. از این تعداد ۱۲ عنوان مربوط به نشریات تحقیقاتی در زمینه‌های مختلف است که از سوی اشخاص و موسسات غیر دولتی انتشار می‌یابند و ۷۱ عنوان بقیه از سوی مراکز مختلف علمی و تحقیقاتی کشور منتشر می‌شوند. این گروه از نشریات، حدود ۳۲ درصد از نشریات کشور را از حیث عنوان تشکیل می‌دهند که عمدتاً در تهران و در درجه بعد در مشهد، قم و سایر شهرستانها انتشار می‌یابند.

تعداد نشریات هفتگی از ۸۸ نشریه در سال ۱۳۶۷، به ۴۴ نشریه در سال ۱۳۶۹ کاهش یافته است که عمدتاً به دلیل توقف انتشار برخی

نشریات نامنظم در شهرستانها و تغییر ترتیب انتشار برخی نشریات از هفتگی به ماهیانه است. ۳۲ عنوان از این نشریات که ۷۵ درصد از نشریات هفتگی را تشکیل می‌دهد، در شهرستانها انتشار می‌یابد.

تعداد روزنامه‌های فعال کشور از ۱۰ روزنامه در سال ۱۳۶۷ به ۱۹ روزنامه در سال ۱۳۶۹ افزایش یافته است این امر در حالی است که تا نیمه اول سال ۱۳۶۹، بیست عنوان امتیاز انتشار و توسعه روزنامه در اختیار افراد مختلف بوده است. مشکلات اجرایی، تنها امکان ۵۰ درصد از امتیازات واگذار شده را فراهم آورده است.

● اشارهای کوتاه به مضمون مقاله‌ها

طبیعی است که طرح تمام مقاله‌های سمینار، در وظیفه این مطلب نمی‌گنجد. اما برای علاقمندانی که مایل به پیگیری دقیقتر و انتخاب مقاله‌های مورد نظر خود هستند، اشارهای به مضمون هر مقاله بی‌فایده نخواهد بود. البته، این نکته نیز گفتنی است که قرار است مقاله‌های ارائه شده در آینده به صورت کتاب چاپ شوند.

مهدی بهشتی‌پور در مقاله خود «چند نکته درخور توجه» بیش از هر چیز به تدوین یک نظام مطبوعاتی تأکید کرد و گفت: «روزنامه‌نگاران و سایر دست‌اندرکاران مطبوعاتی ایران پیوسته تلاش داشته‌اند تا با تدوین یک نظام مطبوعاتی برای فعالیت روزنامه‌نگاری مشروعیتی قابل قبول در این زمینه پدید آورند».

محمد مهدی فرقانی در مقاله «استقلال حرفه‌ای روزنامه‌نگاران (تشکیلات صنفی، مقررات شغلی و سایر مسایل حرفه‌ای)» دگرگونی و اصلاح قانون فعلی مطبوعات، تدوین، تصویب و اجرای نظام صنفی خاص روزنامه‌نگاران و... را ضروری دانست.

عنوان مقاله حسین قندی «استقلال حرفه‌ای و امنیت شغلی روزنامه‌نگاران و ضرورت تشکیلات صنفی» بود. او در بخشی از سخنان خود گفت: «تحقیقات علمی و آمارها نشان می‌دهد که ویژگی‌های شغل روزنامه‌نگاری به شدت بر سلامت جسمی و روانی افراد مشغول به آن تأثیر منفی می‌گذارد. در عین حال تهدیدهایی که دایماً از سوی گروه‌های فشار صورت می‌گیرد، امنیت حرفه‌ای روزنامه‌نگاران را زیر سؤال برده است.» دکتر کاظم معتمدنژاد از «مبانی حقوق استقلال حرفه‌ای روزنامه‌نگاران: تشکیلات صنفی، مقررات شغلی، اصول شرافتی و نظام حرفه‌ای، مالکیت و مدیریت مشارکتی و حمایت بین‌المللی» سخن به میان آورد.

علی‌اسدی در «نگاهی به سیر تحول مطبوعات در ایران و تنگناهای موجود آن»، گفت: «در کشور ما مطبوعات نه تنها هنوز از تیراژ ناکافی برخوردارند و تنوع کافی ندارند،

بلکه از جهت کیفیت مطالب و نوع عرضه آنها هم با تنگناهای زیادی مواجه هستند. به طور کلی می‌توان گفت که مطبوعات کنونی پاسخگوی نیازهای جامعه در حال تحول ایران نیست.»

علی‌اکبر ملاجانی «تأثیر آزادی مطبوعات در جهت ایجاد الگوی مستقل روزنامه‌نگاری» را بررسی کرد.

اسماعیل رزم‌آسا از «فضای مطلوب برای آزادی مطبوعات» سخن به میان آورد و گفت: «روزنامه‌نگاران باید با طرح جدی مسایل و به دور از محاسبات مصلحت‌گرایانه، مشکلات عدیده‌ای را که در جامعه حاکم است به گوش مسئولان برسانند. محرومیت‌های ناشی از سوءتصمیم‌گیری باید توسط روزنامه‌نگاران گوشزد شود.»

مهدی محسنیان راد «پسندیده سانسور و خودسانسوری» را بررسی کرد و یادآور شد: «... پس از پیروزی انقلاب اسلامی، خودسانسوری در میان روزنامه‌نگاران به طور ناخواسته توسعه یافته است، در حالی که در نخستین سال انقلاب، حدود هفت درصد از ارزش و ارزش‌گذاریهای سرمقاله‌های نخستین شماره روزنامه‌های گوناگون آن مقطع مربوط به آزادی مطبوعات بوده و سانسور بیش از هر ارزش منفی دیگری مطرح شده است.»

عباس عبدی در مورد «مطبوعات و مقتضیات امنیت ملی» گفت و گوئل کهن درباره «شناخت جایگاه ژورنالیسم کنونی ایران در بستر نظریه‌پردازیهای مطبوعاتی و فرایند رشد و توسعه ملی» سخنرانی کرد. حمید مقدم‌فر مقاله «مطبوعات و حاکمیت قانون» را خوانده و مقاله محمود علم «نگرشی بر قوانین مطبوعاتی» بود.

دکتر نعیم بدیعی در مقاله «جایگاه، رسالت و مسئولیت اجتماعی روزنامه از دیدگاه خوانندگان» به تحقیقی که در این زمینه انجام گرفته بود، اشاره کرد: «به‌طور کلی، خوانندگان معتقدند، جایگاه، رسالت و مسئولیت اجتماعی روزنامه در این است که منعکس‌کننده واقعیت‌های جامعه باشد تا آنان بتوانند به ادراک درستی از محیط اطراف خود دست یابند. برای

تعداد نشریاتی که با ترتیب پانزده روز یک بار یا ماهانه منتشر می‌شوند، ۹۲ عنوان در سال ۱۳۶۷ به ۳۲۸ عنوان در سال ۱۳۶۹ افزایش یافته است که رشدی معادل ۴۷ درصد را نشان می‌دهد. ۶۶ درصد این نشریات در زمینه‌های علمی، تخصصی، نیمه تخصصی و فنی و حرفه‌ای منتشر می‌شوند، ۷۵ نشریه یعنی ۵۴ درصد از ماهنامه‌های منتشر شده در زمینه‌های فرهنگی و هنری و در سطوح مختلف انتشار می‌یابد. ماهنامه‌ها متنوع‌ترین گروه نشریات از حیث موضوع و گرایش‌های متفاوت سیاسی، اجتماعی و فکری به شمار رفته و در حال حاضر تقریباً حضور جناح‌ها و گروه‌های مختلف اجتماعی، سیاسی و فرهنگی کشور در عرصه مطبوعات کشور را نشان می‌دهد. محسن امین‌زاده معاون امور مطبوعاتی و تبلیغاتی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در بخش دیگری از گزارش خود به مقایسه میزان رشد کمی مطبوعات در مقایسه با میزان امتیازات واگذار شده و پرداخت و گفت: «این مقایسه بیانگر حقایق دیگری است. طی سالهای ۶۷، ۶۸ و ۶۹ به ترتیب ۱۵، ۹۳ و ۱۳۳ امتیاز تأسیس نشریه واگذار شده است. از مجموع ۲۴۱ امتیاز واگذار شده، ۹۴ نشریه جدید طی سالهای ۶۸ و ۶۹ یا به عرضه فعالیت گذاشته‌اند. برای ارزیابی واقع‌بینانه‌تر در اینجا می‌توانیم از تعداد امتیازات واگذار شده در نیمه دوم سال ۱۳۶۹ صرف نظر کنیم. با چنین احتسابی از مجموع ۱۷۷ امتیاز واگذار شده در طی سالهای ۶۷، ۶۸ و نیمه اول ۶۹، ۵۱ درصد موفق به آغاز فعالیت شده‌اند. این نکته بیانگر آن است که بر خلاف تصور رایج، این میزان امتیازات واگذار شده نیست که نقش اصلی را در توسعه کمی مطبوعات ایفا می‌کند، بلکه عوامل دیگری نظیر امکانات اقتصادی و فنی فعالیت مطبوعاتی، میزان تمایل و تلاش گروه‌های اجتماعی و میزان تواناییهای فرهنگی، در عمل تعیین‌کننده بوده و چارچوب‌های رقابتی را ایجاد می‌کند. میزان و نحوه امتیازات واگذار شده تنها می‌تواند در سمت‌گیری قابلیت‌های علمی، فرهنگی و اجتماعی موثر باشد. نمونه این تأثیر در رشد ۱۵۰ درصدی نشریات علمی و تخصصی دیده می‌شود.»

قوانین مطبوعاتی وجود داشته و دارد، راه را برای تحول و دگرگونی در جهت اهداف توسعه اقتصادی-اجتماعی به روی مطبوعات مسدود ساخته است.»

«بانک اطلاعات و اسناد رسانه‌ها» از سوی یونس شکرخواه تشریح شد: «در دنیای امروز حد غیرقابل تصویری از اطلاعات در حال تولید است. راه حل اصلی مقابله با این گسترش عظیم، پردازش و بهر موری از اطلاعات است. این منظور عمدتاً از طریق تشکیل بانکهای اطلاعاتی ممکن است.»

علی آجیل فروش نیز مقاله «بانک اطلاعات، زمینه‌ای برای شناخت نشریات، تدوین سیاستها و برنامه‌ها» را ارائه کرد.

مهرداد نیکنام هم در مقاله «دورنمای جامعه جهانی اطلاعات و جایگاه کنونی ایران در آن» را بررسی کرد.

پژوهشی در فصل مشترکهای مطبوعات، روابط عمومی‌ها و تبلیغات» نیز از سوی مهدی امان‌الهی ارائه شد که در بخشی از آن تأکید شده بود: «باید تبلیغات را جدا از اینکه از کدام منشاء فیزیکی سرچشمه می‌گیرد، از نظر مفهوم و موضوع از روابط عمومی جدا کرد. زیرا تبلیغات می‌کوشد مخاطبان خود را اگر به یک کالا یا خدمات خاص علاقه‌مند نباشند، آگاهانه یا ناآگاهانه خسته و تسلیم کند. ولی روابط عمومی یک نظام ارتباطی دوطرفه است و گاه ممکن است تصمیمات سازمان متبوع خود را به نفع مخاطبان تغییر دهد.»

مقاله‌ای نیز از سوی دکتر حمید مولانا با نام «رسانه‌های جمعی یا رسانه‌های تفریقی» به سمینار رسیده بود که به علت عدم حضور ایشان خوانده نشد.

سوم معتقدند که رسانه‌های خبری در سراسر جهان عمدتاً تحت تسلط چهار بنگاه خبری غرب هستند. میزان وابستگی مطبوعات جهان به این بنگاه‌های خبری درسی سال اخیر مکرراً مورد مطالعه و تأیید قرار گرفته است. لیکن انقلاب ایران که توسط رهبرانش اساساً مفهوم و تعریف فرهنگی پیدا کرده است، فرصت منحصر به فردی به دست می‌دهد که کارنامه عملکرد مطبوعات ایران در جو جدید اجتماعی سیاسی مورد بررسی قرار گیرد.»

«پوشش خبری انقلاب اسلامی ایران در مطبوعات ایالات متحده آمریکا» عنوان مقاله اسدالله معتمدنژاد بود.

در مقاله علی‌محمدی با عنوان «نقش مطبوعات در توسعه ملی» نقش عمده روزنامه‌نگار به عنوان عامل نوگرا و متحول در جامعه تشریح و مسایل عمده‌ای که روزنامه‌نگاران و نویسندگان در جوامع در حال گذار دارند، به ترتیب بررسی شد.

«مقدمه‌ای بر ضرورت گسترش و تعمیق آموزش روزنامه‌نگاری» نیز عنوان مقاله هادی خانیکی بود.

مینو بدیعی دزفولی «وضع مدیریت در مطبوعات» را بررسی کرد و گفت: «نیبود نظام حرفه‌ای مطبوعات و مشخص نبودن جایگاه روزنامه‌نگار در جامعه و مشکلات و نارسایی‌هایی که در سازمان و مدیریت و نظام تشکیلاتی و

نیل به این مقصود آنان «روزنامه‌نگاری عینی، تشریحی، انتقادی» را بر سایر شیوه‌های روزنامه‌نگاری ترجیح می‌دهند و می‌خواهند روزنامه واقعیتها را همان گونه که رخ داده، منعکس کند و نه به صورتی که برخی مایلند روی داده باشد. خوانندگان مایلند در موارد لازم روزنامه به تشریح و تحلیل رویدادها بپردازد.»

علی میرزائی و توفیق حیدرزاده در مقاله مشترک خود با عنوان: «مجله‌های علمی/عمومی، وسیله‌ای برای ترویج علم و ویژگیها، دشواریها، پیشنهادهای، وظایف مجله‌های علمی/عمومی را چنین دانستند: «بیان مطالب پیچیده علمی به زبانی ساده و عامه فهم، رشد دادن شناخت علمی خوانندگان، سوق دادن جوانان به سوی کارهای تحقیقاتی و علمی، آگاه کردن مسئولان از مشکلات اهل علم و محققان، آگاه کردن عموم نسبت به کاربرد علم و...».

«مطبوعات تخصصی در ایران غربت گذشته و چشم انتظار شکوفایی آینده»، عنوان مطلب محمدحسین ملایری بود. و احمد میرعابدینی نیز با مقاله «تحول زبان ارتباطی مطبوعات» در سمینار شرکت کرده بود. «نقش بالقوه ارتباطات همگانی ایران در دو سویه ساختن جریان یکسویه اطلاعات و اخبار بین‌المللی» از سوی سعید محمدجعفری بررسی و مطرح شد. پیروز شعارغاری در مقاله «اخبار جهان خارج در مطبوعات ایران» اشاره کرد: «منتقدان جهان

● شرکت کنندگان چه می‌گویند؟

اولین سمینار بررسی مسایل مطبوعات ایران، در میان اظهار نظرهای متفاوت شرکت کنندگان کار خود را به پایان برد. براساس اظهار نظرهای کلی حاضران در سمینار، می‌توان گفت که بسیاری از مطبوعات آنها چه به عنوان سخنران و چه در مقام مستمع، در سمینار غایب بودند و این می‌تواند هم به دلیل گسترده نبودن فراخوانی برگزار کنندگان باشد و یا به دلیل بی‌اعتقادی کلی برخی از دست‌اندرکاران مطبوعات نسبت به این نوع سمینارها، برخی از مطبوعات نیز متأسفانه برخوردار فعال و زنده‌ای با سمینار نداشتند و این بی‌توجهی عمدی یا سهوی نسبت به سمیناری که در ارتباط با مسائل خود مطبوعات آنها تشکیل یافته است، شایسته نیست.

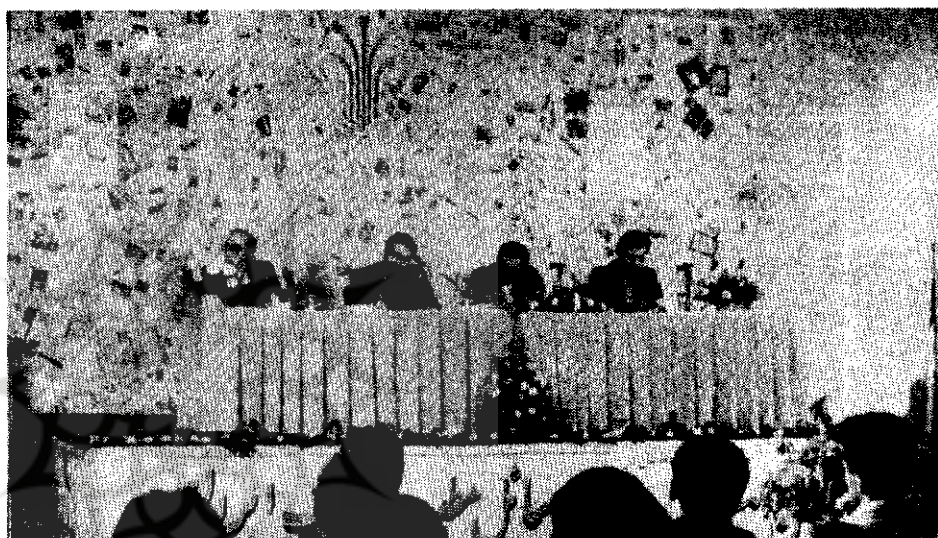
باید سه ماه دیگر تکرار شود و گزارش پیشرفت خود را بدهد. همچنین حیفا شد که گزارشی تطبیقی بین روزنامه‌نگاری امروز ایران و جهان داده نشد. از لحاظ تکنیک و ابزار ما دچار عقب‌ماندگی هستیم. ما بیشتر نویسنده مطبوعات هستیم تا پردازش کننده خبر. ما چون جمعی کار نمی‌کنیم قدرت سیاسی و اجتماعی کمی داریم. برای شرکت بیشتر روزنامه‌نگاران هم به نظرم کار کم شده است. باید کار تبلیغی بیشتری انجام می‌شد. البته به هر حال این سمینار اول است، طبیعی است باید کار زیرسازی انجام شود.»

حوری دهقان، فارغ‌التحصیل رشته علوم اجتماعی با گرایش ارتباطات و دانشجوی دوره فوق لیسانس، نیز نظرات خود را چنین طرح کرد، «به طور کلی چون این سمینار موجب

کار مطبوعاتی و روابط عمومی نیز دارد، به نکته جالبی اشاره کرد و گفت: «از جهت صنفی و روزنامه‌نگاری و تشکل این قشر فرهنگی و دلسوز و همچنین بررسی محورهای تخصصی روزنامه‌نگاری، بخصوص نشریات علمی و تخصصی و با توجه به محدودیت زمانی سمینار مفید بود، اما ضرورت تشکیل چنین سمینارها و کمیسیونهای تخصصیتر برای بررسی جزئیات امر و تهیه برنامه‌های عملی احساس می‌شود. این حرکت فرهنگی مقدمه است برای برنامه‌ریزی تعیین خط‌مشی روزنامه‌نگاری و وحدت روش روزنامه‌نگاران و سایر دست‌اندرکاران در این زمینه. بعضی از سخنرانها بویژه در مورد مسایل صنفی تکراری بود و در باره بعضی از موضوعهای اساسی روزنامه‌نگاری و نحوه مشارکت مردم در ارتباطات بحث نشد. بویژه جای بحثهای محتوایی که خط و ربط و حدود ارتباطات را مشخص کند، خالی بود.»

بی‌تأثیر است - دانشجوی دوره کارشناسی ارشد - نیز نظرش را اینگونه می‌گوید: «به نظر می‌رسد، نخستین سمینار بررسی مسایل مطبوعات ایران با هدف یافتن راه‌حلی برای مشکلات و سبب ارتباط جمعی و بخصوص مشکلات رشته روزنامه‌نگاری برگزار شده است. بنابراین باید به دو سؤال پاسخ داد: ۱- آیا امکان دستیابی به این هدف وجود دارد؟

۲- طریق دستیابی به این هدف چیست؟ پاسخ سؤال اول مثبت است. اما در مورد طریق دستیابی باید گفت که لازمه فعالیت خوب، وجود امکانات مناسب است. تا زمانی که حداقل امکانات برای آزادی مطبوعات فراهم نباشد، برگزاری هزاران سمینار مشابه نیز، مشکل روزنامه‌نگاری را حل نخواهد کرد. تا زمانی که دست‌اندرکاران و مسئولان، جایگاه و رسالت مطبوعات و نقش مثبت این وسیله ارتباط جمعی را در افکار عمومی ندانند، مسایل روزنامه‌نگاری حل نخواهد شد. تا زمانی که

شده بود که استادان، دانشجویان و صاحب‌نظران مطبوعات گرد هم جمع شوند و مسایل و مشکلات خود را بیان کنند، بسیار مفید بود. همچنین بیان مطالبی در مورد لفظ قانون مطبوعات یکی از نکات بارز این سمینار بود.

یکی از کاستیهای سمینار این بود که به علت کمبود وقت، بسیاری از سخنرانان نتوانستند مطالب خود را بیان کنند. می‌شد که تعداد سخنرانان کمتر باشد ولی مطالب جامعتری بیان شود. همچنین عده‌ای از سخنرانان قادر به سخنرانی نبودند و تنها از روی مطالب می‌خواندند.

به نظر می‌رسد که این سمینار نیز مانند سایر سمینارها تنها به این دور روز خلاصه شود و تنها اقدام اجرایی آن چاپ مقالات این سمینار باشد. این یکی از بزرگترین اشکالات این سمینار می‌تواند باشد که احساس شود تمام مطالبی که ارائه می‌شود، در مرحله حرف باقی خواهد ماند.»

● ضرورت بررسی جزئیات

سیدعلی‌اصغر شریعت‌زاده معاون معرفی و آموزش سازمان میراث فرهنگی کشور که سابقه

عده‌ای مطرح می‌کردند که تشکیل این سمینار گام مثبتی بوده است و به عنوان اولین حرکت، کاری بسیار ضروری. عده‌ای نیز به بعضی کاستیها اشاره کردند، از جمله: ضعف بعضی مقاله‌ها، ناتوانی عده‌ای از سخنرانان در ارائه درست مقاله، وقت کم هر سخنران، محدود بودن سرفصلهای مقاله‌ها و نبودن بسیاری از موضوعاتی که باید در این سمینار مطرح می‌شد. شرکت کنندهای نیز به نبود سرفصلی درباره فتوورنالیسم اشاره کرد. نثر شعاری و یا انشایی بعضی مقاله‌ها مشکل دیگری بود که برخی به آن اشاره داشتند. نگاهی به بخشهایی از اظهار نظرهای متفاوت، خالی از لطف نخواهد بود. یک روزنامه‌نگار با سابقه که خود را «روزنامه‌نگار پیر» معرفی کرد، گفت: «در این سمینار راجع به مسایل مختلفی صحبت شد. اما راجع به خود روزنامه‌نگاران وضعفهای آنان کمتر صحبت شد. در هیچ جایی این طور نیست که دولت به روزنامه‌نگاران قدرت بدهد، بلکه روزنامه‌نگاران هستند که قدرت را کسب می‌کنند. اینجا در باره وظیفه و قدرت اجتماعی روزنامه‌نگار صحبت نشد، در صورتی که این موضوع خیلی اهمیت دارد. به نظرم این سمینار

مشکلات بیان شود اما راه‌حلی برای آن پیشنهاد نشود، یا اگر راه‌حلی پیشنهاد شد، اجرای آن پیگیری نشود، مسایل و مشکلات حل نخواهد شد.

ضعفها را کلیه افراد شرکت‌کننده در این سمینار می‌دانند و تاربخچه‌ها را هم اکثراً خوانده‌اند، اما مشکل در راه‌حل قضیه است. اگر هدف سمینار تنها این باشد که مشکلات را به گوش مسئولان برساند، سمینار موفقی بود، ولی اگر هدف را یافتن راهی مناسب برای مشکلات مطبوعات در نظر بگیریم، موفقیت چشمگیری نداشت.»

● سمینار و روزنامه‌های محلی

یکی از مسایلی که از سوی بعضی شرکت‌کنندگان مطرح شد، عدم طرح مسایل خاص روزنامه‌های محلی بود. حمید مقدم‌فر - قاضی دادگستری - که روزنامه «اوحدی» مراغه را منتشر می‌کند، گفت: «من سمینار را کلاً مفید دیدم. در اینجا امکان آشنایی بین

دستاندرکاران مطبوعات وجود داشت و مطبوعات نیز در سطح کشور مطرح شد. اما خوب، زمان هر سخنران کم بود و مسایل مطبوعات محلی هم طرح نشد، چون این نشریات مسایل خاصی دارند. اما به هر حال برگزاری سمینار جای تقدیر دارد.

کار اول بود و امکان تبادل افکار پیش آمد.» محمدتقی عسگری کامران - مدیر مسئول هفته‌نامه ندای یزد - نیز می‌گوید: «مباحث، خوب و آموزنده بود و کلاً پیش‌درآمد خوبی بود. ولی جاداشت که راجع به مطبوعات شهرستانها و مشکلاتی که آنها را رنج می‌دهد نیز بحث و ارائه طریق می‌شد.»

● سمینار از دید برگزارکنندگان

برگزارکنندگان سمینار نیز پاسخهایی دارند. آنها کاستیهای سمینار را عمدتاً ناشی از نخستین برگزاری می‌دانند. آنها مطرح می‌کنند که این حرکت باید آغاز می‌شده تا ضعفهای احتمالی آن در حرکت‌های بعدی از بین برود.

دکتر بدیعی یکی از اعضای شورای برگزارکننده سمینار می‌گوید: «استقبال خیلی خوب بود و خوب برگزار شد. استقبال خوبی از جانب افراد حرفه‌ای این رشته، دانشجویان، کارشناسان و دستاندرکاران به عمل آمد. موضوعات خوبی مطرح شد و مقالات ارائه‌شده در مجموع خوب بود. برای تجربه اول خوب بود. یکسری مقالات هم بعد رسید که دیگر نمی‌شد طرح کرد. سه‌مقاله هم از ایرانیان خارج از کشور داشتیم. دکتر مولانا هم به دلیل شرکت در سمیناری دیگر نتوانست در این سمینار شرکت کند، ولی مقاله‌ای ارسال کرده بود.»

دکتر بدیعی درباره ضوابط انتخاب مقاله‌ها توضیح می‌دهد: «ضوابط انتخاب در درجه اول ارتباط موضوع با سرفصلهای دوازده‌گانه بود، همچنین تکیه بر این بود که مطلب تازه‌ای ارائه شود، از نظر علمی قابل قبول باشد و به منابع و مآخذی استناد کرده باشد. صرف‌نظر از موارد استثنایی، مجموع مقاله‌های ارائه‌شده به نظر شورای برگزاری، مقاله‌های مناسبی بود.»

او همچنین می‌گوید: «در سمینار می‌شود مسایل و مفاهیم را عنوان کرد، به گفت‌وشنود گذاشت و به اعتقاد من تنها با گفت‌وشنود و مقایسه و بررسی می‌شود به سوءتفاهمها پایان داد. هر کس در زمینه جایگاه و رسالت مطبوعات دیدگاه‌های متفاوتی دارد. این تفاوتها را باید شناخت، به گفت‌وشنود گذاشت و بعد در نتیجه به بحث نهایی رسید.»

دکتر بدیعی در پاسخ به مسئله عدم شرکت فعالانه افراد بیشتری در سمینار، گفت: «به نظر من برنامه‌ریزی، مقداری با تأخیر صورت گرفت. باید زمان بیشتری آگهی می‌شد، به اطلاع همه می‌رسید و طیف وسیعی در آن شرکت می‌کردند.»

محسن آرمین - سرپرست مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها و عضو شورای برگزاری در مورد سطح مقاله‌های ارائه‌شده، می‌گوید: «از نظر کیفی، می‌شود گفت که سطح مقالات متوسط متمایل به خوب بود. عوامل متعددی،

که تأکید خود را بر مدیریت بگذارند. در زمینه تحکیم حاکمیت قانون مقالات زیادی دریافت نکردیم، در صورتی که برای همه و کلا نامه نوشتیم. یکی از مشکلات مطبوعات ما، عدم توجه به حاکمیت قانون است و ما امیدواریم این خلاء پر شود.

در زمینه نقش مطبوعات در توسعه ملی نیز مقالات جویگویی آنچه می‌خواستیم، نبودند. یکی از مواردی که در جنب روزنامه‌نگاری مطرح است، فعالیت‌های وابسته به مطبوعات است و خبرگزاریها از آن جمله هستند... متأسفانه به خاطر حساسیت موقعیت زمانی همکاران ما در خبرگزاری نتوانستند کمک کنند.

در مورد عملکرد کنونی مطبوعات در تبلیغات بازرگانی جای بحث بسیار است. این همه تظاهر در آگهیهای تسلیت و تبریک نشانه یک بیماری است. در مورد مشکلات کاغذ و مسایل حروفچینی و توزیع مطبوعات نیز مطلب نداشتیم. و بالاخره این گام نخست است. دست ما را بگیرید، جلو بفرید که ما به کمک شما می‌توانیم بسیاری از مشکلات را حل کنیم.»

سخنرانی دکتر سروش پایان زیبایی برای سمینار مطبوعات بود. دکتر سروش در بخشی از سخنان خود گفت: «آزادی برای مطبوعات وقتی محقق می‌شود که مطبوعات ما توانگر باشند. تصور من این است که بسیاری از فریادهای عدم آزادی از عدم توانگری برمی‌خیزد.»

وی همچنین گفت: «مطبوعات ما سطحی را پیدا می‌کند که متصدیان آن دارند. اربابان جراید برای اینکه در محصول آنها چیز بیشتری پیدا شود، باید در خود شایستگی بیشتری پیدا کنند. شخصی که خودش غیر آزاد است، جریده‌ای که از زیر دستش بیرون می‌آید، آزاد نخواهد بود.»

دکتر سروش به طرح عشق در مطبوعات اشاره کرد و گفت: «مگر می‌تواند ادبیات ما آمیخته به عشق باشد، اما مطبوعات ما آن را نداشته باشند. اما فقط آزادگانی که متصدی

مستمر تنها ۹۰ دقیقه است، اما شما ساعتهای متمادی اینجا بودید و این مناسبترین پس فرست سمینار است.»

او در بخشی دیگر از سخنان خود اشاره کرد: «دستیابی به صورت مسئله دقیق، بیش از ۵۰ درصد مسئله است. ما در این دو روز سعی کردیم که به صورت مسئله نزدیک شویم. قصد نداریم که در این سمینار قطعنامه صادر کنیم، چون در این مقوله نمی‌توان قطعنامه‌های صادر کرد. ما از حضار می‌خواهیم که در پروژهای تحقیقاتی حضور پیدا کنند، از مسئولان مطبوعات نیز می‌خواهیم که با پژوهشگران ما همکاری کنند.»

● نتیجه‌گیری

دکتر معتمدنژاد عضو شورای برگزاری، مطالب این دو روز را جمع‌بندی کرد و با اشاره به دو هدف: ایجاد جو مساعد برای مطالعات و تحقیقات ارتباطات در ایران و ایجاد جو همکاری مردم و دست‌اندرکاران، گفت: «مادر هر دو زمینه تا حدود زیادی موفق بودیم. اینکه برای نخستین بار دور هم جمع شویم، گام مثبتی است. سمینار ما اگرچه موفقیت‌هایی داشت، اما در همه زمینه‌ها ما از ارائه مقالات کافی برخوردار نبودیم و عدم دریافت مقالات در بعضی زمینه‌ها نشان می‌دهد که ما مشکلات بیشتری در این زمینه داریم.»

در زمینه استقلال حرفه‌ای روزنامه‌نگاران، خوشبختانه دوستان قدیم و دوستان کنونی مطالب زیادی ارائه کردند و تا حدودی توفیق نسبی به دست آمد.

در مورد آموزش نیز خوشبختانه رشته علوم ارتباطات رونق بیشتری پیدا کرده، همین‌طور دوره فوق‌لیسانس این رشته نیز دایر شده است. در این زمینه نیز توفیقاتی به دست آمد.

در مورد مدیران مطبوعات فکر می‌کنم خلأ وجود داشت. مقاله زیادی دریافت نکردیم، واز یکی دو مقاله رسیده، استفاده کردیم وخواستیم

موجب این کار شده است: اول اینکه ما از موضوعهای دوازده‌گانه انتظار کار تحقیقی-علمی عمیق نداشتیم، چرا که اساساً این مباحث قرار است که عمده‌ترین محورها و عناوین پژوهش‌های تحقیقاتی ما را مشخص کند و مقدم بر تحقیقات و پژوهش است. اما به هر حال شاید می‌شد مقالاتی قویتر و بهتر از این داشت که می‌شود علت عدم ارائه این مطالب را فرصت کم دانست. ما مصمم بودیم که سمینار را همین امسال برگزار کنیم و زمان محدودتری در اختیار داشتیم و طبعاً محققان و متخصصان امر نیز فرصت کافی برای ارائه مقالات عمیقتر از این نداشتند. اما در مجموع مقالات با توجه به انتظاراتی که ما داشتیم و نیز با توجه به سمینارهایی که معمولاً در زمینه‌های فرهنگی برگزار می‌شود، در حد قابل قبول و معقولی بود.»

محسن آرمین در جلسه پایانی سمینار همچنین توضیح داد: «این سمینار در واقع یک سمینار علمی-تحقیقاتی است، ناظر بر ابعاد سیاسی خاصی نیست. نه دنبال این است که فضای باز سیاسی ایجاد کند و نه خودسانسوری را از بین ببرد. مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها به دنبال این بود که برنامه تحقیقاتی مدونی داشته باشد که دچار گرایش‌های سلیقه‌ای و مشخص نشود.»

وی همچنین گفت: «ما بعد از سمینار آگاهی بیشتری به مشکلات مطبوعاتی خواهیم داشت. اگر انتظار داشته باشیم با تشکیل این سمینار تمام مشکلات از فردا حل شود، انتظار درستی نداریم. اما اگر این تحقیقات در خدمت برنامه‌ها و سیاست‌های اجرایی مطبوعات قرار گیرد و پروژها اجرا شود مؤسسات ذی‌ربط می‌توانند از این تحقیقات استفاده کنند.»

دکتر محسنیان‌راد یکی دیگر از اعضای شورای برگزاری در جلسه آخر خطاب به حاضران گفت: «ما قبل از هر چیز سپاسگذار شما هستیم، به خاطر حوصله و تحملی که نشان داداید. انسان تحملش برای شنیدن سخنرانی

مطبوعات است، خود به امور مطبوعات رسیدگی کند.

● عباس بهشتی-پور در پاسخ گفت: آقای سازگارا از تشکیل تعاونی خبرنگاران گفتند. مبارکشان باشد. بله، کارفرماها می‌توانند اتحادیه تشکیل دهند ولی کار خبرنگار فرق می‌کند. کار خبرنگاران، نویسندگان، عکاسان، کاریکاتوریستها و کلاً کسانی که در تحریریه کار می‌کنند، از مدیران و صاحبان امتیاز جداست. باید یک نظام مطبوعاتی به وجود آید تا به مشکلات رسیدگی کند. باید تشکل اهل قلم به وجود آید.

● برنامه پرسش و پاسخ، خیلی پر بار نبود و اغلب سئوالها به دلایل مختلفی از جمله کمی وقت، بدون پاسخ می‌ماند.

● سمینار فرصت بسیار خوبی را برای تبادل افکار بین دست‌اندرکاران مطبوعات به وجود آورد. در سمینار بسیاری از دیدارها تازه شد و زمان استراحت بین جلسات فرصت مناسبی برای بحثهای حاشیهای و حتی دیدارهای دوستانه بود.

سرپرست روزنامه اطلاعات این سؤال را که با لحن جسورانه‌ای مطرح شده بود، نشانه‌ی جو آزاد حاکم بر سمینار دانست. و البته کسی به این سؤال جواب نداد.

● جایگاه خالی ویژه خبرنگاران در جلسه بعد از ظهر اولین روز سمینار، یکی از عکاسان حاضر در جلسه را به ثبت تصویر جایگاه خالی وسوسه کرد. طرح قضیه از سوی برگزار کنندگان سمینار و پاسخهای حاضران در جلسه سوّم تفاهمهایی را پیش آورد که رفع شد. اما ظریفی می‌گفت: آخر در جایی که اغلب شرکت کنندگان خبرنگارند، جایگاه ویژه خبرنگاران، یعنی چه...؟

● «سازگارا»- یکی از دست‌اندرکاران مطبوعات، از تعاونی مطبوعات ایران گفت که حدود ۱۰۰ نشریه عضو این شرکت هستند و اظهار امیدواری کرد که تشکل برآمده از مطبوعات که هیأت مدیره آن هم منتخب

مطبوعاتند می‌توانند به این امر بپردازند، آلودگان این امر شریف را آلوده خواهند کرد.»

● نگاهی به گوشه و کنار سمینار

● وقت هر سخنران ۲۰ دقیقه بود که البته بدون استثناء به درازا می‌کشید. اولین تذکر مسئول جلسه که لحظات پایانی وقت سخنران را اعلام می‌کرد، برخی را به قرائت بسیار سریع مقاله و ادار می‌کرد که برای شنوندگان نامفهومی و اژه‌ها را به دنبال داشت و گاهی هم لبخندی بر لبها می‌نشانند. گویا اغلب سخنرانان اعلام بیست دقیقه وقت سخنرانی را جدی نگرفته بودند.

● یکی از حاضران، از دست‌اندرکاران دو روزنامه عصر خواست تا اعلام کنند واقعا خودشان چقدر به مسایلی که درباره استقلال حرفهای روزنامه نگاران، مسایل صنفی و مسئله سانسور می‌گویند، عمل می‌کنند؟ آقای دعایی

حسین فندی

مهدی بهشتی پور

● مبانی حقوقی استقلال حرفه‌ای روزنامه‌نگاری

دکتر کاظم معتمدنژاد

حقوق حرفه‌ای روزنامه‌نگاری، یکی از مهمترین شاخه‌های حقوق ارتباطات جمعی است و تازه‌ترین آنها محسوب می‌شود. دوشاخه دیگر این رشته حقوقی، شامل مقررات «تأسیس و اداره وسایل ارتباطی» و مقررات حاکم بر «محتوای پیامهای ارتباطی» از حدود یک قرن و نیم پیش پایه‌گذاری شده بودند.

● مطبوعات در ایران و تنگناهای آن

دکتر علی اسدی

این گزارش، نخست ویژگیهای اساسی مطبوعات را در چهار دوره (از آغاز پیدایش مطبوعات در ایران تا سال ۱۳۲۰، دوره دوم از ۱۳۲۰ تا ۱۳۳۲، دوره سوم از ۱۳۳۲ تا ۱۳۵۷ و دوره چهارم از ۱۳۵۷ تا به امروز) مورد توجه قرار داده است. سپس تصویری اجمالی از جهت آماری باتوجه به منابع موجود از مطبوعات ایران در دوره‌های فوق ارائه شده و نهایتاً تحلیلی از نارساییها و تنگناهای مطبوعات در وضعیت کنونی انجام می‌گیرد.

● تأثیر آزادی مطبوعات در جهت ایجاد الگوی مستقل روزنامه‌نگاری

علی اکبر ملاحانی

باتوجه به مشکلات اجتماعی، اقتصادی داخل جامعه ما، دگرگونی در روزنامه‌نگاری ایران ضروری است. این دگرگونی می‌تواند در قالب ایجاد یک الگوی مستقل روزنامه‌نگاری شکل گیرد. تحقق این منظور با انتخاب یکی از دو نوع روزنامه‌نگاری «ایستا» یا «پسویا» میسر می‌باشد. روزنامه‌نگاری پسویا و واقعیتگرا باتوجه به آنچه در درون جامعه می‌گذارد، در ایجاد دگرگونیهای سازنده اجتماعی نقش مثبت و فعالی را ایفا می‌نماید.

● ضرورت اعتبار بخشیدن به تشکیلات صنفی روزنامه‌نگاران

مهدی بهشتی پور

پس از انقلاب مسایل و مشکلات بزرگی دامنگیر مطبوعات بوده است. هرچند می‌توان سوءاستفاده‌ها، ندانم‌کاریها و انحصارطلبیها را در این میان بسیار موثر دانست لیکن علت عمده را می‌توان در این نکته جستجو کرد که در کشور ما تأکید بر روی داشتن «قانون مطبوعات» بوده در حالیکه نیاز واقعی داشتن یک «نظام مطبوعاتی» می‌باشد.

● بررسی مسایل استقلال حرفه‌ای روزنامه‌نگاران

مهدی فرقانی

تحقیق با روش پرسشنامه‌ای انجام شده و نظرات ۱۰۰ روزنامه‌نگار روزنامه‌های بزرگ صبح و عصر تهران را پیرامون مسایل شغلی روزنامه‌نگاران، نشان می‌دهد. این روزنامه‌نگاران نظرات خویش را پیرامون ۳۲ سوال مورد پرسش بیان داشته‌اند. تقریباً تمامی این ۱۰۰ روزنامه‌نگار وجود عواملی چون قوانین حمایتگرانه، مصونیت حرفه‌ای، جایگاه رسمی مطبوعات و روزنامه‌نگاران و استقلال حرفه‌ای را در جهت انجام هرچه بهتر وظایف حرفه‌ای خود لازم داشته‌اند.

● استقلال حرفه‌ای و امنیت شغلی روزنامه‌نگاران

حسین فندی

تحقیقات علمی و آمارها نشان می‌دهد که ویژگیهای شغل روزنامه‌نگاری به شدت بر سلامت جسمی و روانی افراد مشغول به آن تأثیر منفی می‌گذارد. در عین حال تهدیدهایی که دائماً از سوی گروههای فشار صورت می‌گیرد، امنیت حرفه‌ای روزنامه‌نگاران را زیر سوال برده است. در کشورهای دیگر جهان و در ایران هر ساله تعداد زیادی خبرنگار کشته، مجروح و یا زندانی می‌شوند. این طور به نظر می‌رسد که راه حل مقابله با این تضییقات و مشکلات، تشکیل سندیکای صنفی می‌باشد.

چکیده مقالات
گزیده‌های از
سمینار

اشاره

آنچه پیش روی دارید فشرده‌ای است از چکیده مقالات سمینار بررسی مسایل مطبوعات ایران. لازم به یادآوری است این سمینار از سوی مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها و با همکاری گروه آموزشی علوم ارتباطات اجتماعی دانشگاه علامه طباطبائی ۶ و ۷ اسفند ماه سالجاری در هتل استقلال تهران برگزار شد.

بنابر اطلاع خبرنگار ما، مسئولین مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها در نظر دارند مشروح مقالات قرائت شده در سمینار و سایر مقالات ارسالی را در آینده نزدیک بصورت کتاب چاپ و منتشر کرده و در اختیار عموم قرار دهند. فصلنامه «رسانه» نیز نه‌مروز به درج برخی از مقالات سمینار خواهد پرداخت.

کوهل کهن

عباس عبیدی

مهدی مهدی

● نگرشی بر قوانین مطبوعاتی به انضمام بررسی یک حکم

محمود علم

در این مقاله تلاش شده فصل ششم قانون مطبوعات مصوب سال ۱۳۶۴ را با توجه به قوانین مصوب سابق در محدوده مجازاتها و جرایم به طور بسیار اجمالی مورد بحث قرار گیرد. بحث به طور کلی در دوزمینة اشخاص دارای مسئولیت ۲. دادگاه و قانون صلاحیتدار قرار داد.

● جایگاه، رسالت و مسئولیت اجتماعی روزنامه از دیدگاه خوانندگان

نعیم بدیعی

این تحقیق به منظور آگاهی از دیدگاههای خوانندگان در باره جایگاه، رسالت و مسئولیت اجتماعی روزنامه انجام گرفت. برخی از خوانندگان روزنامه معتقدند روزنامه باید نسبت

● شناخت جایگاه روزنامهنگاری کنونی ایران

کوهل کهن

در این مقاله تحقیقی پس از تحلیل مدلی از رشد و توسعه ملی و چگونگی تکوین تئوریهای مطبوعات متناسب با آن، جایگاه ژورنالیزم کنونی ایران در این چارچوب مورد ارزیابی قرار گیرد. تضاد ارتباطی ناشی از بیلاتکلیفی فرهنگ ارتباطی در ایران و عدم تجانس فرهنگ توده و فرهنگ روشنفکری از مجرای مطبوعات و تلویزیون. به اختصار بررسی می شود. در روند توسعه نیافتگی نظام مطبوعاتی ایران، عوامل بازدارندهای همچون قوانین مطبوعاتی، ضعف نیروی انسانی، ساختار، برخورد حکومت و انحصار امکانات و عامل تکنولوژی مورد توجه قرار گرفته است. حاکمیت نوعی ملوکالطوایفی بر نهادهای عمده مطبوعاتی ما به مثابه ناشر افکار «احزاب سایه»، معضل جدید و پرنفوذی است که سایر عوامل بازدارنده در استمرار و بلاغت ژورنالیزم حرفه‌ای ایران را تقویت کرده است.

● فضای مطلوب برای آزادی مطبوعات

اسماعیل رزم‌آسا

روزنامه‌نگاران باید با طرح جدی مسایل و به دور از محاسبات مصلحت‌گرایانه، مشکلات عدیدهای را که در جامعه حاکم است به گوش مسئولان برسانند. محرومیت‌های ناشی از سوء تصمیم‌گیری می‌بایست توسط روزنامه‌نگاران گوشزد شود. در این راستا وظیفه دولت است تا با فراهم ساختن آزادی مطبوعات، زمینه فعالیت پر جوش و موثر روزنامه‌نگاران را در این مسایل بوجود آورد.

● بررسی پدیده سانسور و خودسانسوری

مهدی محسنیان راد

سانسور بصورت یک «عنصر فرهنگی» به شیوه «تراوش فرهنگی» در فرهنگ جامعه ایرانی جای گرفته و شرایط اجتماعی نیز برای چنین تراوشی مهیا بوده است. (در حالی که) خودسانسوری را نمی‌توان مانند سانسور ناشی از تراوش فرهنگی دانست. تحقیقات نشان می‌دهد که مهمترین دلیل خودسانسوری، درجاتی از ترس است. در جاتی چون سازشکاری و اضطراب. صاحبان نظران معتقدند که تأثیر منفی خودسانسوری روزنامه‌نگار بر جامعه بیش از سانسور است.

گزیده‌های از	گزیده‌های از
چسبیده مسقالات	چسبیده مسقالات
سمینار	سمینار

● مطبوعات و حاکمیت قانون

حمید مقدم‌فر

قانون مطبوعات مصوب اسفندماه ۱۳۶۴، امور مربوط به مطبوعات را در سه بخش تفکیک کرده است الف- حقوق مطبوعات ب- حدود مطبوعات ج- جرایم
نگاهی به سواد این قانون و آئین نامه اجرایی آن نشان می‌دهد که این قانون صرف نظر از اینکه اساساً منطبق با احتیاجات جامعه و مطبوعات نیست، نواقصی نیز دربر دارد و بایستی مورد اصلاح قرار گیرد.

● مطبوعات و مقتضیات امنیت ملی عباس عبیدی

آزادی با امنیت ملی می‌تواند به یکی از سه صورت رابطه داشته باشد: آزادی به عنوان ضرورتی برای امنیت ملی، آزادی به صورت هدف امنیت ملی و آزادی به مثابه ابزار امنیت ملی. با توجه به این سه نوع رابطه باید گفت که مهمترین مظهر و تجلیگاه آزادی، رسانه‌ها و مطبوعات هستند و مطبوعات آزاد می‌توانند از عوامل تقویت کننده پایه‌های امنیت ملی یک کشور محسوب شوند.

به تأثیر اخلاقی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی مطالب خود احساس مسئولیت کند. در حالی که یک گونه از خوانندگان اعتقاد به «عینی‌گرایی مطلق» دارند و روزنامه را مجاز به چاپ هر گونه عکس و مطلب می‌دانند. در کل خوانندگان معتقدند روزنامه باید منعکس کننده واقعیتهای جامعه باشد تا آنان بتوانند به ادراک درستی از محیط اطراف خود دست یابند. برای نیل به این مقصود آنان «روزنامه نگاری عینی- تشریحی- انتقادی» را به سایر شیوه‌های روزنامه نگاری ترجیح می‌دهند.

علی میرزایی

احمد میرعابدینی

سعید محمدجعفری

● مجله‌های علمی، عمومی، وسیله‌ای برای ترویج علم

علی میرزایی، توفیق حیدرزاده مجله‌های علمی عمومی وظایفی بر عهده دارند که برخی از آنها عبارتست از: بیان مطالب پیچیده علمی به زبانی ساده و عامه فهم، رشد دادن شناخت علمی خوانندگان، سوق دادن جوانان به سوی کارهای تحقیقی و علمی، آگاه کردن مسئولان از مشکلات اهل علم. برای انجام این وظایف مجله‌های علمی و عمومی باید چند ویژگی را مراعات نمایند: ساده بودن مجلات، مقاله‌ها در خدمت آموزش خوانندگان و رضای درست کنجکاوپه‌های آنان باشد، مستند، اصیل و تازه باشد، گزینش واژه‌های فارسی معادل واژه‌های بیگانه با دقت انجام شود.

● مطبوعات تخصصی - صنعتی در ایران

محمدحسین ملایری در ایران تا به حال و به طور اصولی نشریه‌ای که حاصل یک تشکیل صنعتی بخش خصوصی باشد، دیده نشده است. اما بررسی‌های بازار اقتصاد چنین می‌نمایند که در صورت بهروری سیستم اقتصادی کشور از یک نظام منسجم و پویا نیاز به نشریات خصوصی ضروری و حتمی است. برای این منظور ایجاد یک تحول ارتباطی در سه حوزه، اقتصاد، سیاست و علم و صنعت مورد نیاز است.

● تحول زبان ارتباطی مطبوعات

احمد میرعابدینی مطبوعات در طول حیات خود تحولات گوناگونی را از سر گذرانده‌اند که یکی از آنها زبان ارتباطی است. نویسندگان مطبوعات کوشیدند دنیای بیان و گفتار مردمی را خواندنی کنند و به این ترتیب زمینه‌هایی را فراهم سازند که بتوان در دسترس و دقیقتر اندیشید. مطبوعات با آشتی دادن بیشتر گفتار و نوشتار، ضمن گسترش امکانات زبانی، تقدس نوشتار را با اهمیت و تقدم گفتار پیوند زدند.

● نقش بالقوه ارتباطات همگانی ایران در دو سویه ساختن جریان یک سویه اطلاعات و اخبار بین‌المللی سعید محمدجعفری

این مقاله در قالب پیشنهادهای علمی و کاربردی با توجه به امکانات بالقوه و گسترده ایران به ارائه طریق دوسویه سازی اطلاعات و اخبار می‌پردازد. و ضمن بر شماری دلایل عدم موفقیت آژانسهای خبری کشورهای جهان سوم، موضوع صادرات خبر و کسب درآمد ارزی را بعنوان بحثی جدید در قلمرو ارتباطات همگانی ایران به میان می‌آورد.

● اخبار جهان خارج در مطبوعات ایران: بحثی درباره وابستگی اطلاعات و ساخت پندارها دکتر پیروز شعار غفاری

این تحقیق، مطبوعات ایران را از حیث اخبار خارجی بر مبنای بررسی ۱۰۸۱ قلم خبر مندرج در روزنامه اطلاعات (در طی ده سال پس از انقلاب) مورد توجه قرار داده است. به طور کلی تصویری که از جهان خارج بر خواننده (این روزنامه) القا شده است جهانی بوده از هم گسیخته حاوی جنگ، تضاد، استکبار، ناآرامی اجتماعی، شکست اقتصادی، مملو از ترور و سوانح و فجایع طبیعی و انسانی. یافته‌های این پژوهش اهمیت نقش انتخاب‌کنندگان خبر را در تصویر و ترسیم جهان خارج تایید می‌کند. بدین معنی که روزنامه اطلاعات با وجود وابستگی عمده به رسانه‌های غرب، تصویری را که مورد نظر خود و تصورات ذهنی سردبیرانش بوده، ارائه کرده است.

● پوشش خبری انقلاب اسلامی ایران در مطبوعات ایالات متحده آمریکا

دکتر اسدا... معتمدنژاد به طور کلی روزنامه‌نگاری غرب تحت تاثیر شرایط خاص فرهنگی، سیاسی و حرفه‌ای خویش، یا واقعیت‌های کشورهای جهان سوم را درک نمی‌کند و یا عمداً آنها را تحریف می‌نماید. بررسی مطبوعات آمریکا نشان می‌دهد که وقایع و رویدادهای ایران تقریباً همیشه با نگرشی مفرضانه مطرح شده‌اند.

● نقش مطبوعات در توسعه ملی

دکتر علی محمدی در این مقاله به نقش نویسنده و روزنامه‌نگار در کشورهایی که در مرحله گذار هستند، بیشتر توجه شده است و تاکید بر موردشناسی ایران دارد. نقش عمده روزنامه‌نگار به عنوان عامل نوگرا و متحول در جامعه تشریح می‌شود و مسایل عدیده‌ای که روزنامه‌نگاران و نویسندگان در جوامع در حال گذار دارند به ترتیب بررسی می‌گردد. تفاوت‌های عمده بین جوامع پیشرفته و جوامع سنتی با توجه به مورد ایران تجزیه و تحلیل می‌شود و برای یافتن راه‌حلی جهت گشودن بحث توسعه و نقشی که مطبوعات در این زمینه دارد، توصیه‌هایی مطرح می‌گردد.

● مقدمه‌ای بر ضرورت گسترش و تعمیق آموزش روزنامه‌نگاری

هادی خانیکی دوگانگی و افتراقی که در روند «روزنامه‌نگاری تجربی» و «روزنامه‌نگاری علمی» پیش آمد، عوارض فراوانی را به دنبال داشت. شرایط زدگی، یکنواختی و فقدان خلاقیت‌های فنی و فرهنگی از بارزترین عوارض بود که در کمبود نیروهای آموزش یافته و با تجربه به چشم می‌خورد. اینک نگاهی تازه به امر آموزش مطرح شده است که «نگرشی علمی» به تجارب ارزنده و آشنایی با دهه گذشته و گرایش به کاربردی کردن ره‌آوردهای علمی مضمون آنست.

یونس شکرخواه

مینو بدیعی دزفولی

پرویز شمار شقری

● پژوهشی در فصل مشترکهای مطبوعات، روابط عمومیها و تبلیغات مهدی امان‌الهی

روابط عمومی در قرن بیستم از دل روزنامه‌نگاری بیرون آمد و امروز هم با روزنامه‌نگاری روابطی اجتناب‌ناپذیر دارد. نام روابط عمومی در سال ۱۳۳۲ در وقتی تنگ وبدون مطالعه انتخاب شد. شاید نام خوبی برآن، و هنر مردم‌داری باشد.

باید مطبوعات، روابط عمومیها و تبلیغات را سه قلمرو در نظر گرفت که هر یک با دیگری در یک منطقه همپوشی دارد. سپس به نظریه‌های می‌رسیم که می‌توان آنرا نظریه همپوشی نامید. در این نظریه هر یک از این سه قلمرو را می‌توان دایره فرض کرد که دارای خط‌المرکزین مساوی بوده و هر دایره با دیگری در یک منطقه ایجاد همپوشی می‌کند. این منطقه همپوش فصل مشترک هر دایره با دیگری است. هر سه فصل مشترک دونا حیه مرکزی همپوشی مضاعف ایجاد می‌کنند که فصل مشترک، فصل مشترکها است و در واقع منطقه حداکثر تفاهم مطبوعات، روابط عمومیها و تبلیغات است.

● رسانه‌های جمعی یا رسانه‌های تفریحی؟

دکتر حمید مولانا مطبوعات در رسانه‌های جمعی ایران به یک بنیاد اسلامی والگوی جدید نیاز دارند. ضرورت ایجاد چنین الگویی پاسخگویی به پنج سؤال اصلی است. این سؤالا عبارتند از: مفهوم اطلاعات و ارتباط در یک جامعه اسلامی چیست؟ چگونه تکنولوژی ارتباطات با فرهنگ سنتی می‌تواند تلفیق شود؟ تئوری مطبوعات و رسانه‌های جمعی ایران که یک جامعه اسلامی است، چیست؟ چه مقررات و اساسنامه‌های اخلاقی و حرفه‌ای، کارکرد روزنامه‌نگاران و اعضای رسانه‌های جمعی را تعیین می‌کند؟ چه نوع تربیت و آموزش و پرورش فرهنگی برای کادر مطبوعات لازم است

● بانک اطلاعات زمینه‌ای برای شناخت نشریات، تدوین سیاستها و برنامه‌ها

علی آجیل‌فروش

رشد کمی و کیفی نشریات در هر کشور شاخص توسعه فرهنگی واجتماعی آن کشور به حساب می‌آید. برای کنترل کیفی نشریات لازم است که آرگانهای سیاستگذار برنامهریزیهای زمانبندی شده‌ای را در چارچوب سیاستهای اجرایی آماده اعلام نماید، واز کلیه این نشریات نیز خواستار حرکت در این راستا شوند. علاوه بر اینها برای تدوین یک سیاست مشخص باید از محتوای آنچه در کشور منتشر می‌شود آگاه شد. برای به دست آمدن این آگاهی لازم است مقالات مندرج در نشریات کشور موضوع بندی شده و در یک سیستم کامپیوتری به صورت یک بانک اطلاعات درآید و پس از تهیه لیست موضوعی به کیفیت مقالات در زمینه موضوعی خاص پی برده و آن را با سیاستهای برنامهریزی شده تطبیق داد و انتشار نشریاتی که خلاء آن در بین موضوعات برنامه خالی است را توصیه کرد.

● دورنمای جامعه جهانی اطلاعات و جایگاه کنونی ایران در آن

مهرداد نیکنام در ایران نیاز روزافزونی به اطلاعات وجود دارد. اما پارهای ایرادها در این زمینه موجود است. برای حل رفع این ایرادها توجه به سه برنامه لازم است. گام اول به آموزش اختصاص دارد. این آموزش باید از مقطع دبستان آغاز شود و به مقاطع بالاتر ختم شود. گام دوم تقویت کتابخانه‌ها و مراکز اسناد می‌باشد. گام سوم مربوط است به تهیه و انتشار منابع مراجعه به ویژه کتابشناسیها.

● بررسی وضع مدیریت در مطبوعات

مینو بدیعی دزفولی

به منظور بررسی وضع مدیریت در مطبوعات یک تحقیق پیمایشی از طریق پرسشنامه باز و بسته انجام شده است. این پرسشنامه در اختیار ۵ نفر از کارکنان بخشهای تحریری موسسه کیهان قرار گرفته است. خطوط کل پرسشنامه درباره مسایل مدیریتی و تخصصی فعلی مطبوعات بوده است و با تجزیه و تحلیل جوابهای به دست آمده از این پرسشنامه سعی شده که راهحلهایی برای مشکلات فعلی مطبوعات از ابعاد مدیریتی و سازمانی پیدا شود. نتایجی که از این پرسشنامه به دست آمده این است که بهترین الگوی مدیریتی از نظر پاسخگویان، الگوی شورایی است

● بانک اطلاعات زمینه‌ای برای شناخت نشریات در تدوین سیاستها و برنامه‌ها

یونس شکرخواه

بانک اطلاعات به بیانی ساده محل نگاهداری اطلاعات است به گونه‌ای که برای مخاطبان پیش‌بینی شده دسترسی‌پذیر باشد. بانک اطلاعات در روزنامه‌های ما همان آرشیو است. اما آرشیو روزنامه‌های ایران به خاطر قالب سنتی خویش فاقد کارایی لازم می‌باشند. از این‌رو برای ما نیز ضروری است که برای روزنامه‌های کشورمان تشکیل بانک اطلاعات را مورد نظر قرار دهیم. برای ایجاد یک بانک اطلاعات مناسب گذاشتن از سه مرحله لازم می‌باشد. ۱. تبدیل متون و تصاویر به داده‌های الکترونیک از طریق تجهیزات درون دهی مدرن ۰۲. پردازش داده‌ها ۰۳. انتقال داده‌ها به شکل ارقامی.

در حاشیه سمینار

سمینار و ناگفته‌ها

در طول دو روز برگزاری سمینار «بررسی مسایل مطبوعات ایران»، در مجموع ۲۵ مقاله منتخب توسط اساتید ارتباطات و روزنامه‌نگاران مطرح شد. طبعاً مدت کوتاه این سمینار، مانع از ارائه سایر مقاله‌ها بود. آنچه در زیر می‌خوانید، موضوعهایی است که شرکت کنندگان سمینار جای آن را در میان سایر بحثها خالی دانسته‌اند.

- تنگناها و نارساییها در مطبوعات شهرستانها
- سهم و نقش زنان در مطبوعات
- مالکیت و سرمایه در مطبوعات
- بررسی فروش سهام خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران به مطبوعات
- مشارکت در مدیریت نشریات و مدیریت مطبوعاتی در خبرگزاری جمهوری اسلامی همکاری و هماهنگی ارگانهای دولتی و اداری با روزنامه‌نگاران و دادن اطلاعات به آنها
- بررسی نیاز به تکنولوژی جدید مطبوعاتی و ایجاد امکانات آن
- مسایل مرتبط با کار مطبوعاتی مانند گرافیک، مطبوعاتی، صفحه آرایی مطبوعاتی و...
- ویراستاری مطبوعاتی
- رقابت بین روزنامه‌های و بین رسانه‌های نحوه همکاری صدا و سیما و مطبوعات
- بررسی شیوه‌های روزنامه‌نگاری
- بررسی نشریات جدید و قدیم ایران
- بررسی حجم مطالب تولیدی در نشریات غیر روزانه
- چگونگی آموزش نیروهای ماهر برای مطبوعات
- بررسی مواد درسی در رشته ارتباطات و روزنامه‌نگاری
- راههای ارتقای سطح کیفی و کمی روزنامه‌های خبری
- امنیت شغلی روزنامه‌نگاری در مقایسه با سایر مشاغل
- امنیت شغلی عکاسان مطبوعاتی
- تشکیل مجمع صنفی روزنامه‌نگاری
- علل گرایش مطبوعات اجتماعی، فرهنگی، ادبی به مطبوعات ورزشی و... جهت کسب درآمد بیشتر
- بررسی وضعیت خاص اجتماعی حاضر و تاثیر آن در شکل و محتوای مطبوعات فعلی

تصویری ناقص

از جمله مسایلی که جا دارد در حاشیه از آن یاد کرد، دکور سمینار است که به طرز زیبایی طراحی شده بود: آرم طلایی سمینار در زمینه‌های از صفحات روزنامه‌های مختلف و روی جلد‌های بعضی از مجلات. این طرح که می‌توان آن را آیینة مطبوعات کشور تلقی کرد، خبر از

جایگاه خالی خبرنگاران!

علی‌رغم اینکه موضوع سمینار «بررسی مسایل مطبوعات ایران» بود، اما حضور خبرنگاران نشریه‌های مختلف در جایگاه ویژه مطبوعات (بخصوص بعد از ظهرها)، جلوه کم‌رنگی داشت.

این نکته را دبیر سمینار نیز در همان روزهای برگزاری سمینار یادآوری کرد و معذود خبرنگارانی که در محل حضور داشتند، به رسم تعارف چنین پاسخ دادند: «از آنجا که جایگاه خبرنگاران روبروی جایگاه استادان قرار داشت، خبرنگاران برای رعایت ادب و احترام به پیشکسوتان این رشته در جایگاه ویژه حاضر نشدند!».

به هر حال، این امر بار دیگر بر این گمان صحه گذاشت که مطبوعات ما که وظیفه دشوار انعکاس و پوشش خبرها و مسایل و مشکلات گوناگون را به عهده دارند، آن‌گاه که پای طرح مسایل مربوط به خودشان به میان می‌آید، از سر احتیاط یا شاید فروتنی! با آن برخورد می‌کنند و چندان تمایلی برای ورود به این عرصه نشان نمی‌دهند.

البته در گذشته نیز هرگاه بحث از آزادی مطبوعات، جایگاه انتقاد در مطبوعات و وظیفه و مسئولیت این رسانه به میان آمده است، مطبوعات ما به راحتی از کنار آن گذشته و اهتمامی به پیگیری آن نداشته‌اند.

عدم حضور شایسته خبرنگاران در سمینار و برخورد قناعت‌گرانه پاره‌ای از جراید با آن، این باورها را بیش از پیش تقویت کرد که اگر مطبوعات نتوانند به مشکلات خویش آن‌گونه که باید-بپردازند، چگونه خواهند توانست زبان گویای جامعه برای طرح سایر معضلات و مشکلات باشند؟

از میان شرکت کنندگان

به قول یکی از شرکت کنندگان در سمینار، این اولین باری بود که در ایران دو طیف از دست‌اندرکاران مطبوعات، یعنی سیاستگذاران و تصمیم‌گیرندگان و نیز روزنامه‌نگاران و صاحب نظران این رشته، این چنین نزدیک به هم زیر یک سقف گرد آیند و مسایل و مشکلات خود را از جنبه‌های مختلف بررسی کنند.

و همان‌گونه که دیدیم و شنیدیم، نظرات این دو گروه چندان هم از یکدیگر فاصله نداشت. و اظهار نظرهای کامیابش مشابه در مورد «آزادی بیان»، «ارائه دیدگاههای متنوع»، «رهایی از

دولتی بودن» و... در مطبوعات، از سوی هر دو طرف تاییدی بر این مدعاست و باید به فال نیکش گرفت. علاوه بر این، در کنار افراد یاد شده حضور این عده نیز چشمگیر و دلگرم کننده بود:

استاد محیط طباطبایی، دکتر چنگیز پهلوان و دکتر غلامعباس توسلی از صاحب نظران و استادان این رشته، آقای مسعود برزین و مهدی بهشتی‌پور از قدیمیهای مطبوعات، مهندس نصیری مسئول خبرگزاری جمهوری اسلامی، آقای محمود دعایی مدیر مسئول روزنامه اطلاعات، آقای محمد اصفزائی سرپرست موسسه کیهان، آقای غفور گرشاسبی مدیر مسئول روزنامه ابرار، مرتضی نبوی مدیرمسئول روزنامه رسالت و دیگر مدیران مسئول جراید، آقای علیرضا معیری مشاور امور بین‌الملل رییس جمهور و عده‌ای از نمایندگان مجلس از جمله: آقای اصفرزاده نماینده مردم تهران و حجت‌الاسلام فاضل همدانی عضو کمیسیون نهادها در مجلس شورای اسلامی و نیز دکتر عبدالکریم سروش که در مراسم پایانی سمینار سخنرانی کرد.

سمینار، پیشنهادها، انتقادهای

اشاره:

در طول برگزاری سمینار، بر گه‌های نظرخواهی در بین شرکت‌کنندگان توزیع شد. آنچه پیش روی دارید، انتقادهای پیشنهادها و نظرهای شرکت‌کنندگان سمینار است. امید است این نظرها و انتقادهای راهنمای مفیدی برای برگزاری هر چه پربارتر سمینارهای آینده باشد.

- استمرار سمینار در سالهای آینده
- تخصصی کردن سمینار پیرامون موضوعی مشخص و جزئی
- ارائه آخرین تحولات و تکنیکهای مختلف درباره موضوع مورد نظر توسط محققین و صاحب‌نظران

مطبوعات و سمینار

برگزاری نخستین سمینار بررسی مسایل مطبوعات ایران واکنشهای متفاوتی را در روزنامه‌های کثیرالانتشار صبح و عصر تهران برانگیخت.

روزنامه کیهان روز سه‌شنبه ۷ اسفندماه صرفاً به درج نظرات مسئولین وزارت ارشاد پرداخت خلاصه‌های از مقالات سخنرانان روز دوم سمینار را کیهان روز چهارشنبه ۸ اسفندماه درج نمود و در حاشیه آن، زیر عنوان «مطبوعات و ناگفته‌ها» چنین نوشت:

اما مهمتر از اصل برگزاری سمینار، جهت‌گیری کلی و موضوعات مورد بحث در سمینار است، چیزی که سمینار اخیر نتوانست در حد انتظار از عهده آن برآید.

کمترین انتظار از سمینار آن بود که در کنار پرداختن به مسائل حقوقی، حرفه‌ای و آموزشی مطبوعات و روزنامه‌نگاران که هریک در جای خود درخور توجه است، به آفت لیبیرالیسم فرهنگی، غریب‌زدگی و ترویج ضدارزوها در تعداد قابل توجهی از مجلات و نشریات کشور نیز اشاره‌ای می‌گردد.

جای داشت در سمینار این موضوع مورد بحث قرار می‌گرفت که عملکرد این چنینی بعضی از نشریات قبل از هر چیز حیثیت خود

- تشکیل کمیته‌های اختصاصی در کنار سمینار
- برگزاری جلسات گفت و شنود با حضور دست‌اندرکاران مطبوعاتی، روزنامه‌نگاران و...
- دعوت از مدیران مسئول و سردبیران روزنامه‌ها و نشریات جهت طرح مسایل و مشکلات مطبوعاتی
- دعوت از چند خبرگزاری سرشناس جهان و چند مدیر مسئول و سردبیر از نشریات مهم دنیا.

- معرفی مطبوعات منتخب در زمینه‌های گوناگون بهترین تیترو، صفحه‌آرایی، گرافیک و...

- دعوت از مدیران مسئول نشریات شهرستانها
- حضور مدیران کل وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی شهرستانها در سمینارها، طرز تلقی و نگرش آنها را نسبت به مطبوعات تغییر خواهد داد.

- سمینار در یکی از موسسه‌های مطبوعاتی و یا دانشکده‌های علوم اجتماعی برگزار شود.

- برگزاری سمینارهای آینده در شهرستانها باعث خواهد شد بررسی مسایل و مشکلات مطبوعات شهرستانها در اولویت قرار گیرند.

مطبوعات را در اذهان مردم خدش‌دهنده می‌سازد و حتی وجهه آن دسته از روزنامه‌ها و نشریاتی که طی سالهای اخیر در خدمت انقلاب و مردم بوده‌اند را لکه‌دار می‌کند.

این نکته به آسانی قابل گذشت نیست که در فضای کنونی مطبوعات کشور، عناصری پرربال گرفته‌اند که میداندار نشریات و مجلات، مبتذل و ضد مردمی رژیم شاه بوده‌اند و جالب اینجاست که ترجیح بند اظهارات بسیاری از همین عناصر «سانسور و خودسانسوری در مطبوعات» است. گویا فراموش کرده‌اند که سالها از جان و دل ننگ‌آورترین سانسورهای رژیم آمریکایی شاه را تحمل کردند و تا آخرین روزها برای رژیم به به وجه چه کردند.

به هر تقدیر این مساله امروز به سان دمل چرکینی در فضای فرهنگی و مطبوعاتی کشورمان بروز یافته است که بدون شک در آینده‌ای نه چندان دور نشتر خواهد خورد و بساط گسترده این طیف جمع خواهد شد، و هیچ اراده و جریان وطنی یارای جلوگیری از این سرنوشت محتوم را نخواهد داشت.

البته همینجا باید به این نکته اشاره کنیم که در سخنرانی افتتاحیه آقای خاتمی وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی، مطالب محکم و دقیقی پیرامون ضرورت مقابله با «تهاجم فرهنگی غرب» و «پرهیز دادن مطبوعات از غریب‌زدگی و الگوگیری از غرب» وجود داشت که درخور دقت و پی‌گیری فراوان بود اما ای کاش این موضوعات بطور جدی در دستور کار سمینار نیز قرار می‌گرفت.

- مقاله‌ها در سه سطح ارائه شوند ۱. متخصصان و اساتید ۲. روزنامه‌نگاران و مطبوعاتی‌ها ۳. دانشجویان.

- از مسئولان و دولتمردان جهت پاسخگویی به کاستیها و کمبودهای مطبوعات دعوت بعمل آید.

- در سمینارها بر جنبه‌های کاربردی و ارائه راه‌حلا تاکید شود.

- بروشورهای سمینار حداقل یکماه قبل از برگزاری سمینار توزیع شود.

- حضور یک مسئول هماهنگ کننده و روابط عمومی برای سمینار الزامی است.

- نصب آرم بر روی سینه دست‌اندرکاران برگزاری سمینار جهت مشخص شدن آنها برای پاسخگویی به سؤاها.

- نصب آرم بر روی سینه سخنرانان سمینار، روزنامه‌نگاران، مطبوعاتی‌های قدیم، مدیران مسئول و سردبیران نشریات.

- تشکیل غرفه فروش کتابهای ارتباطات و روزنامه‌نگاری و نشریات منتشره در سطح کشور

- تجدید چاپ نشریه تحقیقات روزنامه‌نگاری

روزنامه صبح «ابرار» از روز شنبه ۴ اسفند ماه، به بهانه برگزاری سمینار سلسله مقالاتی را در چهار شماره ارائه نمود و علاوه بر درج گزیده مقالات سخنرانان در طول برپایی سمینار، سرمقاله روز دوشنبه ۶ اسفند ماه (همزمان با برگزاری اولین روز سمینار) را به مسئله مطبوعات اختصاص داد.

روزنامه عصر «رسالت» به درج بخشهایی از مقالات سمینار مبادرت ورزید. روزنامه عصر «اطلاعات» علاوه بر درج گزیده‌هایی از مقالات سمینار و دو مقاله جنبی پیرامون مطبوعات، صفحه گزارش خود را از روز سه‌شنبه ۷ اسفند تا پایان هفته بعد به بررسی مسایل مطبوعات اختصاص داد.

و بالاخره روزنامه جمهوری اسلامی در مقایسه با سایر روزنامه‌های صبح و عصر کمترین میزان اخبار را در این ارتباط ارائه داد و در روز چهارشنبه در کنار اخبار سمینار چنین نوشت: نکته قابل توجه در سمینار مطبوعات که توسط دست‌اندرکاران وزارت ارشاد برگزار شد، کهنرنگی حضور مطبوعات کثیرالانتشار داخلی بود. این مطبوعات که بخش اعظم فعالیت‌های مطبوعاتی به وسیله آنان دنبال می‌شود، تقریباً هیچ دخالت و سهمی در نکات و مسایل مطرحه در سمینار نداشتند و به جای آنان، مسئولان اداره کل مطبوعات وزارت ارشاد و همفکران آنان، اداره‌کنندگان سمینار و تعیین کننده محتوا و جهت‌گیری آن بودند.